

**Dr. sc. Rebeka Kotlo, vanredna profesorica**

Pravni fakultet Univerziteta „Džemal Bijedić“ u Mostaru

**Mag. iur. Ivan Tomić, asistent**

Pravni fakultet Sveučilišta u Mostaru

## **SLOBODA IZRAŽAVANJA I DEMOKRACIJA**

**Sažetak:** U članku autori analiziraju slobodu izražavanja kao jednu od temeljnih ljudskih sloboda i značaj ove slobode za demokratski razvoj društva i države. S obzirom da autori analiziraju slobodu izražavanja u odnosu na demokraciju, u radu će se prikazati praksa Europskog suda za ljudska prava u odnosu na političare i javne službenike, ali će se ukazati i na granice slobode izražavanja u odnosu na autoritet i neovisnost pravosuđa. Analizom predmeta pred Europskim sudom za ljudska prava autori su došli do zaključka da je Sud dao odlučujući značaj slobodi izražavanja, dajući primat ovoj slobodi čak i kad ona obuhvaća ideje i informacije koje vrijeđaju i šokiraju, kao i oblik kojim se prenose. Zaključno, autori navode da sloboda izražavanja zauzima tako značajno mjesto u društvu da bi njezino negiranje dovelo u pitanje postojanje same demokracije.

**Gljučne riječi:** sloboda izražavanja, demokracija, Europski sud za ljudska prava, političari, javni dužnosnici, autoritet i nepristranost suda

### **1. Uvod**

Svaka moderna država koja sebe naziva demokratskom nezamisliva je bez zaštite i ostvarivanja ljudskih prava i temeljnih sloboda. Od nastanka društva i države preko prirodnopravne teorije do danas prijedn je velik put da bi se dosegla razina zaštite kakva danas postoji. Unatoč razvijenoj svijesti o značaju i svrsi ljudskih prava i temeljnih sloboda kao nečemu što kao prirodno pravo pripada svakom čovjeku, mnoge države pokazuju sklonost neopravdanom ograničavanju i kršenju ljudskih prava. Da je tomu tako pokazuje bogata praksa Europskog suda za ljudska prava (u daljnjem tekstu: Sud) kao vrhovnog zaštitnika prava i sloboda zajamčenih Europskom konvencijom o ljudskim pravima i temeljnim slobodama.

Demokracija u nekom društvu ne može se niti zamisliti ukoliko ne bi postojala demokratska pravila koja jamče građaninu stvarnu, a ne samo formalnu demokraciju. Među tim pravilima posebno se ističu ona kojima se štite temeljna ljudska prava i slobode. Budući da je svako pravo bez zaštite golo pravo, prava i slobode nije dovoljno zajamčiti nego i osigurati mehanizme zaštite i ostvarivanja tih prava i sloboda.

Posebno mjesto za jačanje demokratskog kapaciteta jednog društva i države zauzima sloboda izražavanja. O značaju ove slobode sličan stav zauzeo je i Sud

naglašavajući da je sloboda izražavanja „jedan od osnovnih temelja demokratskog društva i jedan od osnovnih uvjeta za napredak društva i razvoj svakog čovjeka.“<sup>1</sup> Ukoliko bi društvo i vladajući bili lišeni svake kritike, nesumnjivo bi u nekoj fazi prešli iz demokratskog u autokratski način upravljanja. Sloboda medija i javnog nastupa kao i javnost rada svih nositelja najvažnijih državnih funkcija nužne su pretpostavke za razvoj demokracije. „Sloboda izražavanja davno je u ljudskom društvu prepoznata kao izraz vrijednosti za koje je civilizirana zajednica osobito zainteresirana. Vrijednosti koje će svoju potvrdu doživjeti sigurnije i potpunije ako je sloboda izražavanja zagwarantirana su saznavanje i promicanje istine, omogućavanje aktivnog sudjelovanja građana u procesu odlučivanja, otvaranje kanala komunikacije kroz koje će se nenasilno biti riješene konfliktne situacije u društvu, i poticanje osjećaja svakog člana društva da je ispunio očekivanja koja su pred njega postavljena.“<sup>2</sup>

U radu se posebno analizira sloboda izražavanja u odnosu na javne dužnosnike, političare i sudstvo. Ukazat će se na razliku između nedopuštenog i prihvatljivog govora odnosno slobode izražavanja kojoj se pruža zaštita. Nadalje, napraviti će se razlika između političara i drugih pojedinaca u društvu budući da i praksa Suda pokazuje tendenciju slabije zaštite političara kao osoba koje su same prihvatile biti u fokusu javnosti pa stoga i kritike javnosti. Na koncu, autori će analizirati neke od predmeta koje se odnose na balansiranje između slobode izražavanja i autoriteta i nepristranosti sudstva s posebnim osvrtom na predmet Simić protiv Bosne i Hercegovine.

## **2. Sloboda izražavanja – pojam i pravna regulacija**

Sloboda izražavanja kao jedno od ljudskih prava zajamčena je unutarnjim i međunarodnim aktima u Bosni i Hercegovini. Ustav kao najviši pravni akt slobodu izražavanja regulirao je izravno u članku II. 3. h), a neizravno u članku II. 2. navodeći da „prava i slobode predviđeni u Europskoj konvenciji za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda i u njezinim protokolima se izravno primjenjuju u Bosni i Hercegovini. Ovi akti imaju prioritet nad svim ostalim zakonima.“<sup>3</sup> Osim toga, sloboda izražavanja u pravnom sustavu Bosne i Hercegovine zajamčena je u brojnim međunarodnim sporazumima koji su sastavni dio Aneksa 1. uz Ustav.<sup>4</sup> Sloboda izražavanja zajamčena je i brojnim međunarodnopravnim dokumentima

---

1 Case of Handyside v. The United Kingdom, Application no. 5493/72, Judgment 7 December 1976, para. 49.

2 Kazazić, V., Nadaždin Defterdarević M., Kotlo, R., Ljudska prava – praktikum, Centar za ljudska prava Mostar, Mostar, 2009., str. 87.

3 Član II. Ustava Bosne i Hercegovine.

4 U Aneksu 1. na Ustav BiH navedeno je 15 međunarodnopravnih dokumenata o ljudskim pravima koji će se primjenjivati u Bosni i Hercegovini. Vidi više: Miljko, Z., Ustavno uređenje BiH, Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb, 2006., str. 121 – 122.

o ljudskim pravima od kojih se posebno ističe Europska konvencija o ljudskim pravima i temeljnim slobodama. U članku 10. Konvencije propisano je da svatko ima pravo na slobodu izražavanja koje pravo uključuje slobodu mišljenja i slobodu primanja i prenošenja informacija i ideja, bez miješanja javne vlasti i bez obzira na granice. Ovaj članak ne sprječava države da zahtijevaju dozvole za rad od radio, televizijskih i filmskih kompanija. U stavku drugom propisana je mogućnost ograničavanja sloboda zajamčenih ovim člankom pod uvjetom da su predviđeni zakonom i koja su nužna u demokratskom društvu u interesu nacionalne sigurnosti, teritorijalnog integriteta ili javne sigurnosti, sprječavanja nereda ili zločina, zaštite zdravlja i morala, ugleda ili prava drugih, sprječavanja širenja povjerljivih informacija ili u interesu očuvanja autoriteta i nepristranosti sudstva.<sup>5</sup>

Sloboda izražavanja u Bosni i Hercegovini zaštićena je i na zakonskoj razini sljedećim aktima: zakonima o zaštiti od klevete<sup>6</sup>, zakonima o slobodi pristupa informacijama<sup>7</sup>, Zakonom o komunikacijama<sup>8</sup> kao i Zakonom o zaštiti osoba koje prijavljuju korupciju u institucijama Bosne i Hercegovine.<sup>9 10 11</sup>

Sloboda izražavanja obuhvaća nekoliko vidova slobode: slobodu mišljenja, slobodu primanja i prenošenja informacija i ideja. „Pod slobodom mišljenja, u političkom smislu, shvaća se pravo čovjeka ne samo da misli nego da javno

---

5 Članak 10. Europske konvencije o ljudskim pravima i temeljnim slobodama, dostupno na: [https://advokat-prnjavorac.com/zakoni/Europska\\_konvencija\\_o\\_ljudskim\\_pravima.pdf](https://advokat-prnjavorac.com/zakoni/Europska_konvencija_o_ljudskim_pravima.pdf) (5.11.2021.)

6 Zakon o zaštiti od klevete Brčko Distrikta BiH („Službeni glasnik BD BiH“, br. 14/03), Zakon o zaštiti od klevete FBiH („Službene novine FBiH“, br. 19/03,73/05), Zakon o zaštiti od klevete Republike Srpske („Službeni glasnik Republike Srpske“, broj 37/01).

7 Zakon o slobodi pristupa informacijama u Bosni i Hercegovini („Službeni glasnik BiH“, broj 28/00, 45/06, 102/09, 62/11, 100/13), Zakon o slobodi pristupa informacijama u Federaciji Bosne i Hercegovine („Službene novine FBiH, broj 32/01, 48/11), Zakon o slobodi pristupa informacijama u Republici Srpskoj („Službeni glasnik Republike Srpske“, broj 20/01).

8 Zakon o komunikacijama Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik BiH“, broj 33/02, 31/03, 75/06, 32/10, 98/12).

9 Zakon o zaštiti osoba koje prijavljuju korupciju u institucijama Bosne i Hercegovine (Službeni glasnik BiH, br. 100/13), Zakon o zaštiti osoba koje prijavljuju korupciju („Službeni glasnik RS“, br. 62/2017).

10 Zakonima iz područja zaštite osoba koji prijavljuju korupciju obuhvaćen je jedan vid zaštite tzv. zviždača - osoba koje prijavljuju ili otkrivaju informacije o prijetnjama ili šteti po javni interes. Budući da se u ovom radu prvenstveno analizira sloboda izražavanja u odnosu na javne dužnosnike i političare, o praksi Europskog suda za ljudska prava u području zaštite zviždača vidi više: Bychawska – Siniarska, D., Protecting the Right to Freedom of Expression under the European Convention on Human Rights, Council of Europe, 2017., str. 102. – 105.

11 Važnost slobode izražavanja za razvoj demokracije i vladavine prava prepoznala je i Europska komisija u mišljenju o zahtjevu Bosne i Hercegovine za članstvo u Europskoj uniji navodeći kao jednu od preporuka garantiranje slobode izražavanja i primjenu odgovarajućih mehanizama zaštite slobode izražavanja. Vidi više: Mišljenje Komisije o zahtjevu Bosne i Hercegovine za članstvo u Europskoj uniji, dostupno na: <https://europa.ba/wp-content/uploads/2019/06/Misljenje-Komisije-o-zahtjevu-Bosne-i-Hercegovina-za-%C4%8Dlanstvo-u-Evropskoj-uniji.pdf> (5.11.2021.)

izrazi svoju misao putem tiska i drugih sredstava javnog priopćavanja, putem slobode govora, javnog nastupanja i osnivanja sredstava javnog priopćavanja.“

<sup>12</sup> Razvidno je da se i sloboda mišljenja može razdijeliti na nekoliko sloboda pri čemu se naglasak stavlja na slobodu javnog izražavanja mišljenja neovisno o tomu je li takvo mišljenje vladajuće odnosno podudara li se s mišljenjem većine pripadnika nekog društva ili ne. Štoviše, kod slobode mišljenja kao aspekta slobode izražavanja naglasak treba biti na mišljenju koje se razlikuje od mišljenja većine drugih pripadnika društva budući da upravo različito i kritičko mišljenje pomaže razvoju demokratskih vrijednosti u nekom društvu. Svaka vlast pokazuje sklonost dominaciji - stoga je najvrjednije u jednom pluralnom društvu razlikovno mišljenje. Međutim, nije dovoljno zajamčiti samo slobodu mišljenja, nego je nužno osigurati mogućnost javnog izražavanja takvog mišljenja bez sankcija ili pak nerazumnih ograničavanja pri osnivanju sredstava tiska i javnog priopćavanja.

Sloboda izražavanja dalje obuhvaća slobodu primanja i prenošenja informacija i ideja. Sud je zauzeo stav da se ovaj članak ne odnosi samo na informacije ili ideje koje su pozitivno prihvaćene ili neuvredljive ili se primaju s ravnodušnošću, već također i one koje vrijeđaju, šokiraju ili uznemiravaju.<sup>13</sup> Ovaj aspekt slobode izražavanja obuhvaća i pravo na pristup informacijama. Iako Sud početno nije tumačio ovaj članak tako da obuhvaća pristup informacijama, u predmetu *Österreichische Vereinigung zur Erhaltung, Stärkung und Schaffung protiv Austrije* Sud je utvrdio da je došlo do povrede članka 10. zbog činjenice da je podnositeljici zahtjeva onemogućen pristup informacijama.<sup>14</sup>

Sloboda izražavanja nije apsolutna nego se može ograničiti pod uvjetom da se ispune sljedeće pretpostavke: da je takvo miješanje propisano zakonom, da je miješanje nužno u demokratskom društvu te ukoliko je takvo miješanje u cilju zaštite specifičnih vrijednosti navedenih u stavku 2. članka 10. Konvencije. Sud je pri tome zauzeo stav da se izuzeci kada je dopušteno ograničavanje slobode izražavanja moraju strogo tumačiti što znači da „nijedan drugi kriterij osim onih navedenih u samoj odredbi o izuzećima ne može biti osnova za bilo koje ograničenje, a ti kriteriji moraju se shvatiti na način da se njihove formulacije ne proširuju izvan uobičajenog značenja riječi koje ih čine.“<sup>15</sup>

U odnosu na zahtjev zakonskog nametanja ograničenja, Sud je utvrdio da zakon mora udovoljavati zahtjevima dostupnosti i predvidljivosti pri čemu se pod zakonom obuhvaća i običajno pravo: „svakako bi bilo suprotno namjeri tvorca Konvencije smatrati da ograničenje nametnuto po osnovi običajnog prava nije propisano zakonom samo zbog toga što nije objavljeno kroz legislativu - to bi

---

<sup>12</sup> Hrženjak, J., *Međunarodni i europski dokumenti o ljudskim pravima – Čovjek i njegove slobode u pravnoj državi*, Informator, Zagreb, 1992., str. 65.

<sup>13</sup> Van Dijk, P., Van Hoof, G.J.H., *Teorija i praksa Europske konvencije o ljudskim pravima*, Muller, Sarajevo, 2001., str. 526.

<sup>14</sup> *Case of Österreichische Vereinigung zur Erhaltung, Stärkung und Schaffung v. Austria*, Application no. 39534/07, Judgment 28 November 2013

<sup>15</sup> Bychawska – Siniarska, D., *op.cit.*, str.35.

državu s običajnim pravom, a potpisnicu Konvencije lišilo zaštite članka 10. stavka 2. i značilo bi udarac samim korijenima njezinog pravnog sustava.“<sup>16</sup>

Pri ocjeni je li ograničenje nužno u demokratskom društvu uzima se u obzir proporcionalnost između cilja i upotrijebljenih sredstava pri čemu je Sud naglasio da ovaj članak „ne daje državama neograničeno pravo slobodne procjene nego da domaći stupanj slobodne procjene ide ruku pod ruku s europskim nadzorom koji obuhvaća ne samo osnovni zakon nego i odluku koja ga primjenjuje, čak i onu donesenu od strane nezavisnog suda.“<sup>17</sup>

Sud u svojoj praksi pravi distinkciju ovisno o adresatima konkretnog slučaja. Sud je u predmetu *Van Hannover protiv Njemačke*, ispitujući ravnotežu između prava na privatnost po članku 8. Konvencije i javnog interesa da se bude informiran, presudio u korist prava na privatnost. Sud je u navedenom predmetu zauzeo stajalište da treba praviti fundamentalnu razliku između izvješćivanja o činjenicama – pa čak i onim kontroverznim – koje pridonose raspravi u demokratskom društvu u odnosu prema, primjerice, političarima u obnašanju njihovih dužnosti, s jedne strane, i izvješćivanja o činjenicama iz privatnog života pojedinaca koji ne obnaša nikakve službene funkcije, s druge strane.<sup>18</sup>

Pri ocjeni ravnoteže između slobode izražavanja i prava na privatnost Sud koristi nekoliko kriterija: doprinos raspravi od javnog interesa, koliko je osoba poznata javnosti i što je predmet, prijašnje ponašanje osoba, sadržaj, oblik i posljedice objavljivanja, okolnosti u kojima su fotografije snimane te način prikupljanja informacija i njihova vjerodostojnost i težina izrečene sankcije (posljednja dva kriterija uključena su u ocjenu ravnoteže kada se u postupku kao tužitelji odnosno podnositelji zahtjeva pojavljuju mediji).<sup>19</sup>

Nadalje, Sud prilikom procjene je li miješanje u slobodu izražavanja dovelo do povrede pravi razliku između činjenica i vrijednosnih ocjena. Po mišljenju Suda potrebno je napraviti pažljivu distinkciju između činjeničnih i vrijednosnih procjena. Postojanje činjenica moguće je dokazati dok istinu o vrijednosnim procjenama nije.<sup>20</sup>

Bez nastojanja da se ovdje prikaže pojam slobode izražavanja i mogućih ograničenja u potpunosti, što bi bilo i nemoguće u ovom kratkoj analizi, autori će se u sljedećim dijelovima rada ograničiti na slobodu izražavanja u odnosu na političare, javne dužnosnike i autoritet i nepristranost sudstva. Navedene kategorije bit će analizirane iz razloga što granice slobode izražavanja koje propisuje neko nacionalno zakonodavstvo, a potvrđuje (ustavno)sudska praksa mogu biti dobar pokazatelj (anti)demokratskih tendencija nekog društva i države.

16 *Sunday Times vs. The United Kingdom*, Application no. 6538/74, Judgment 26 April 1979, para 47.

17 *Ibid.*, para. 59.

18 Omejec, J., *Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda u praksi Europskog suda za ljudska prava – Strasbourški aquis*, Novi informator, Zagreb, 2014., str. 1239.

19 *Ibid.*, str. 1243.

20 *Van Dijk*, op.cit., str. 538.

### 3. Sloboda izražavanja u odnosu na neke specifične kategorije adresata

Zaštita ugleda i prava drugih je legitimni cilj naveden u stavku 2. članka 10. Konvencije. Države se mogu pozvati na zaštitu ugleda i prava drugih kao opravdani razlog ograničenja slobode izražavanja u konkretnom slučaju. Međutim, navedeni legitimni ciljevi ne mogu uvijek biti opravdanje za ograničavanje slobode izražavanja. Ukoliko bi se ovaj cilj apsolutno zajamčio, tada bi države bile slobodne vršiti cenzuru govora i javnog nastupa pod plaštom legitimnog cilja.

Praksa Suda, koju ćemo analizirati kasnije u radu, pokazala je sklonost država k ograničavanju slobode izražavanja, posebno u odnosu na političare i visoke dužnosnike. Upravo navedene kategorije osoba uživaju niži stupanj zaštite u praksi Suda kako bi se omogućio razvoj demokratskih uzusa ponašanja. Bez slobode izražavanja prema političarima, demokracija ostaje neostvareni ideal u nekoj državi. Ključno je stoga zajamčiti ovu slobodu, posebno u odnosu na političare i javne dužnosnike budući da su oni u najvećem broju slučajeva donositelji najvažnijih pravnih i političkih odluka u nekom društvu i državi.

#### 3.1. Ugled javnih osoba – *predmet Von Hannover protiv Njemačke*

U ovom predmetu podnositeljica zahtjeva bila je Caroline von Hannover, kći princa Rainiera III od Monaka. Podnositeljica zahtjeva bila je predsjednica nekoliko kulturnih i humanitarnih zaklada, ali nije obnašala niti jednu funkciju za državu Monako niti za njezine institucije. Srž predmeta odnosila se na činjenicu da je nekoliko njemačkih medija objavilo fotografije koje su prikazivale podnositeljicu u društvu s glumcem Vincentom Lindonom u zadnjem dijelu dvorišta jednog restorana, dok sjedi na konju, s njezinom djecom, u kupovini s tjelohraniteljem, u društvu s princem Ernstom Augustom von Hannoverom na sajmu konja, odnosno dok igraju tenis, te podnositeljicu u Monte Carlo Beach Club-u, obučenu u kupaći kostim i omotanu ručnikom, kako se spotiče na nešto i pada na tlo. Njemački sudovi usvojili su zahtjev podnositeljice u odnosu na fotografije u društvu s glumcem Vincentom Lindonom te fotografije na kojima se nalazi s djecom. U odnosu na ostale fotografije, njemački sudovi su odbili zahtjev podnositeljice.<sup>21</sup>

Podnositeljica zahtjeva obratila se Sudu tražeći zaštitu po članku 8. Konvencije – pravo na poštovanje privatnog i obiteljskog života. Sud je u obrazloženju presude naveo da objavljivanje fotografija podnositeljice zahtjeva, putem raznih njemačkih časopisa, i to bilo nje same ili s drugim osobama, spada u domenu njezinog privatnog života. Međutim, iako pravo na slobodu izražavanja također obuhvaća objavljivanje fotografija, ovo je područje u kojem je zaštita prava i ugleda drugih od posebne važnosti. Ovaj slučaj se ne odnosi na širenje nekih ideja, nego

---

21 Case of Von Hannover vs. Germany, Application no. 59320/00, Judgment 24 June 2004.

slika koje sadrže vrlo osobne ili čak intimne informacije o pojedincu. Nadalje, Sud smatra da je u traženju ravnoteže između zaštite privatnog života i slobode izražavanja odlučujući faktor učinak koji objavljene fotografije i članci imaju u stvaranju mišljenja od interesa javnosti. Razlika je između iznošenja podataka o jednom političaru čije mišljenje može imati utjecaja na mišljenje javnosti i iznošenja pojedinosti iz privatnog života osobe koja ne obnaša niti jednu službenu funkciju. Dakle, u ovom slučaju fotografije nisu imale takav učinak s obzirom da podnositeljica zahtjeva ne obnaša niti jednu službenu funkciju, a fotografije i popratni članci se isključivo odnose na pojedinosti iz njezinog privatnog života.

Nadalje, Sud smatra da javnost nema legitimni interes da zna gdje se podnositeljica zahtjeva nalazi i kako se obično ponaša u svom privatnom životu, pa čak ako se pojavljuje na mjestima koje se ne mogu uvijek opisati kao osamljena i usprkos činjenici da je ona jako dobro poznata u javnosti. Čak da takav interes i postoji, kao što postoji poslovni interes časopisa da objavljuju fotografije i popratne članke, u ovom slučaju ti interesi moraju popustiti pred pravom podnositeljice zahtjeva na djelotvornu zaštitu njezinog privatnog života.

Na kraju, po mišljenju Suda, kriteriji ustanovljeni pred domaćim sudovima nisu bili dovoljni u osiguranju djelotvorne zaštite privatnog života podnositeljice zahtjeva, te ona i dalje treba imati „legitimna očekivanja“ u zaštiti i poštivanju njezinog privatnog života. Uzimajući sve navedeno u obzir, Sud smatra da njemački sudovi nisu postigli poštnu ravnotežu između zaštite privatnog života i slobode izražavanja.

### **3.2. Sloboda izražavanja u odnosu na političare**

Za razliku od drugih kategorija osoba, političari predstavljaju one koji svjesno izlažu svoj privatni život u centar pažnje. Navedeno posebno vrijedi kada se kritike odnose na pitanja povezana s obnašanjem javnih dužnosti. Vršanjem javne dužnosti, političari donose odluke koje utječu na svakodnevni život građana. Njihova postupanja mogu biti put u demokraciju te je stoga nužno zaštititi mogućnost kritike istoga. Ovakav stav podudaran je s praksom Suda budući da je i Sud zaključio „da time što su spremni raditi u javnoj sferi, političari sebe dobrovoljno stavljaju u centar pažnje i samim time trebaju tolerirati više kritike.“<sup>22</sup>

Kao usmjeravajući predmet u odnosu zaštite ugleda političara i slobode tiska može se navesti predmet *Lingens protiv Austrije*.<sup>23</sup> Lingens, austrijski državljani, po zanimanju novinar objavio je u časopisu Profil dva članka u kojima je oštro kritizirao Brunu Kreiskog, koji je u to vrijeme bio savezni kancelar, zbog njegovog stava prema vođi jedne političke stranke koji je tijekom Drugog svjetskog rata bio član SS brigade, kao i zbog napada na Simona Vizentala koji je javno govorio o političkoj povijesti tog političara. Kreiski je pokrenuo postupak po privatnoj tužbi za klevetu u sredstvima javnog informiranja. Bečki okružni sud je djelomično

<sup>22</sup> Bychawska – Siniarska, D., op.cit., str. 62.

<sup>23</sup> Case of Lingens v. Austria, Application no. 9815/82, Judgment 8 July 1986.

usvojio tužbeni zahtjev i kaznio Lingensa. Budući da su obje strane uložile žalbe, apelacijski sud je poništio presudu i vratio predmet Bečkom okružnom sudu na ponovno razmatranje koji je potvrdio svoju raniju presudu. Kreiski i Lingens su ponovo uložili žalbe i Bečki apelacijski sud je u svojoj presudi smanjio kaznu.

Sud je zaključio da je presuda domaćih sudova kojom je Lingens osuđen za klevetu predstavljala miješanje javne vlasti u njegovo pravo na slobodu izražavanja. Miješanje je bilo propisano zakonom i imalo je legitiman cilj u skladu s člankom 10. Konvencije. Austrijska vlada je tvrdila da je u ovom slučaju postojao sukob prava na slobodu izražavanja i prava na poštovanje privatnog života. Sud je ukazao da se Lingensova kritika odnosila na javnu izjavu Kreiskog i njegove političke stavove tako da nije bilo potrebe da se članak 10. ispituje u svjetlu članka 8.

U odnosu na pitanje je li miješanje bilo propisano zakonom i je li imalo legitiman cilj „Sud se slaže s Komisijom i Vladom da se predmetna osuda nesporno temelji na članku 111. austrijskog Kaznenog zakona, štoviše, osmišljen je da zaštititi ugled ili prava drugih i nema razloga pretpostavljati da je imao bilo kakvu drugu svrhu. Osuda je prema tome bila propisana zakonom i imala je legitimni cilj prema članku 10. stavku 2. Konvencije.“<sup>24</sup>

U odnosu na pitanje je li miješanje bilo nužno u demokratskom društvu, podnositelj zahtjeva pozivao se na svoju ulogu političkog novinara u pluralističkom društvu; kao takav smatrao je da je dužan izraziti svoje stajalište o osudama g. Kreiskyja g. Wiesenthala. Sud je smatrao da je političar koji je i sam navikao napadati svoje protivnike morao očekivati žešće kritike od ostalih ljudi. Sud je istaknuo da „sloboda tiska pruža javnosti jedno od najboljih sredstava za otkrivanje i formiranje mišljenja o idejama i stavovima političkih vođa. Općenitije, sloboda političke rasprave u samoj je srži koncepta demokratskog društva koji prevladava u cijeloj Konvenciji. Granice prihvatljive kritike prema tome su šire prema političaru kao takvom nego prema privatnoj osobi. Za razliku od potonjeg, prvi se neizbježno i svjesno stavlja pod budan nadzor svake svoje riječi i djela kako novinara, tako i šire javnosti, te prema tome mora pokazivati veći stupanj tolerancije. Bez sumnje članak 10. stavak. 2 omogućava zaštitu ugleda drugih - to jest svih pojedinaca, a ta zaštita proteže se i na političare, čak i kada ne djeluju u privatnom svojstvu; ali u takvim slučajevima zahtjevi takve zaštite moraju se odvagnuti u odnosu na interese otvorene rasprave o političkim pitanjima.“<sup>25</sup>

Sud je, *inter alia*, razmatrao i utjecaj osude novinara na slobodu tiska. Sud je naveo da iako kazna koja je izrečena autoru nije striktno spriječila da se izrazi, ona je ipak predstavljala neku vrstu cenzure, koja bi ga vjerojatno obeshrabrila da ubuduće opet ne kritizira. U kontekstu političke rasprave takva bi rečenica vjerojatno odvratila novinare od doprinosa javnoj raspravi o pitanjima koja utječu na život zajednice. Na isti način, sankcija poput ove mogla bi ometati tisak u

---

<sup>24</sup> Ibid., para. 36.

<sup>25</sup> Ibid., para. 42.

izvršavanju njegove zadaće kao dobavljača informacija i javnog čuvara.<sup>26</sup> Zbog svega navedenog, Sud je utvrdio da miješanje u ostvarivanje slobode izražavanja podnositelja zahtjeva nije bilo nužno u demokratskom društvu te je stoga došlo do povrede članka 10. Konvencije.

U predmetu *Otegi Mondragon protiv Španjolske* Sud je istaknuo da članak 10. stavak 2. ne ostavlja nimalo mjesta za sužavanje slobode izražavanja u oblasti političkih govora i debata – u kojima sloboda izražavanja ima najviši značaj – ili kod pitanja od općeg interesa. Dragocjena za svakog, sloboda izražavanja je ipak najdragocjenija za narodne predstavnike; oni predstavljaju svoje birače, prenose njihovu zabrinutost i štite njihove interese. U skladu s tim, miješanje u slobodu izražavanja nekog zastupnika nalaže Sudu obavezu provesti najstriktniju moguću kontrolu.<sup>27</sup>

Političar svakako ima pravo na zaštitu vlastitog ugleda, čak i izvan okvira privatnog života, ali imperativi te zaštite moraju se staviti u ravnotežu s interesima slobodnog diskutiranja političkih pitanja s obzirom da se izuzeci od slobode izražavanja moraju uže tumačiti.<sup>28</sup> Posebno je značajno da je Sud u navedenom predmetu naglasio nesukladnost s duhom Konvencije domaćeg zakona koji bi jamčio višu razinu zaštite od širenja informacija ili mišljenja koja se na njih odnose u odnosu na druge osobe ili institucije te kojim se predviđa oštrija kazna za autore spornih izjava. Štoviše, Sud je smatrao da činjenica da kralj ne podliježe odgovornosti na osnovu španjolskog ustava, konkretno na kaznenom planu, ne može sama po sebi predstavljati prepreku slobodnoj debati o njegovoj eventualnoj institucionalnoj odnosno simboličkoj odgovornosti na čelu države, u granicama poštovanja njegovog ugleda kao osobe. Sud je zauzeo stav da, iako su za određivanje kazne u načelu zaduženi domaći sudovi, kazna zatvora propisana za povredu zakona u domenu političkog govora nije kompatibilna sa slobodom izražavanja zagaraniranom članom 10.

Iako političari uživaju manji stupanj zaštite ugleda u odnosu na druge i kao takvi moraju prihvatiti da sebe izlažu očima javnosti i višem stupnju kontrole, pa čak i izlaganja privatnog života, ipak moraju imati mogućnost braniti se kada smatraju da je publikacija koja baca sumnju na njihovu ličnost neistinita i može navesti javnost na pogrešno mišljenje u pogledu načina na koji vrše vlast. Prema mišljenju Suda, treba uspostaviti poštenu ravnotežu između privilegija dodijeljenih novinarima da kritiziraju postupke političara i prava potonjih da im mogu odgovoriti, zaštititi svoj ugled i obavijestiti javnost o tome kako vrše vlast.<sup>29</sup> Sud smatra da, iako sloboda izražavanja novinara uključuje moguće pribjegavanje dozi pretjerivanja ili čak provokacije, političari koji putem tiska odgovara na kritike na njegov račun moraju to moći činiti prema istim načelima.<sup>30</sup>

<sup>26</sup> Ibid, para.44.

<sup>27</sup> Case of Otegi Mondragon v. Spain, Application no. 2034/07, Judgment 15 March 2011, para.50.

<sup>28</sup> Loc.cit.

<sup>29</sup> Affaire Sanocki c. Pologne, Requête no 28949/03, Arrêt 17 juillet 2007 para.62.

<sup>30</sup> Ibid, para.65.

### 3.3. Sloboda izražavanja u odnosu na javne službenike

U praksi Suda napravljena je gradacija zaštite slobode izražavanja u odnosu na različite kategorije na koje je usmjerena kritika. Niži nivo zaštite u odnosu na kritiku usmjerenu prema političarima daje se u pogledu uvrede ili klevete visokih dužnosnika (uključujući predsjednika države, ministre, zastupnike itd.) ili državnih službenika (uključujući policijske službenike, tužitelje i službenike koji sprovode zakon, i sve zaposlene u javnom sektoru).<sup>31</sup>

U predmetu *Thorgeir Thorgeirson protiv Islanda*<sup>32</sup> podnositelj zahtjeva objavio je dva članka o policijskoj brutalnosti pri tome koristeći riječi zvijeri u odori, džungla noćnog života, pojedinci svedeni na mentalnu dob novorođenog djeteta, sadisti. Podnositelj je u drugom članku naveo da je njihovo (policijsko) ponašanje bilo toliko tipično za ono što postupno postaje javna slika policije: nasilništvo, krivotvorenje, protupravne radnje, sujevjerje, brzopletost i nesposobnost. Ministarstvo pravosuđa obavijestilo je podnositelja zahtjeva da se navedeni problemi ispituju na različitim razinama te da je to pitanje na dnevnom redu parlamenta. Zbog spornih navoda protiv podnositelja zahtjeva javni tužitelj podigao je optužnicu kojom se tereti za klevetu neodređenih pripadnike policije. Podnositelj zahtjeva osuđen je na plaćanje novčane kazne od 10.000 islandskih kruna ili u slučaju neplaćanja u roku od četiri tjedna od dostave presude, na osam dana zatvora. Također mu je naloženo da plati sve troškove slučaja, uključujući naknade svog branitelja. Podnositelj zahtjeva obratio se Sudu s tvrdnjom da je bio žrtva kršenja slobode izražavanja propisane člankom 10. Konvencije. U postupku Sud je utvrdio da je miješanje u slobodu izražavanja bilo propisano zakonom i imalo legitimni cilj zaštite ugleda drugih. Ispitujući je li miješanje bilo nužno u demokratskom društvu Sud je opovrgnuo navode vlade ističući da u praksi ne postoji osnova za razlikovanje političkih rasprava od rasprava o drugim pitanjima od javnog interesa. Podnositelj zahtjeva u osnovi je izvještavao o tome što su drugi govorili o policijskoj brutalnosti. Kazneni sud u Reykjaviku osudio ga je za kazneno djelo dijelom zbog toga što nije opravdao ono što smatra svojim vlastitim navodima, naime da su neodređeni pripadnici policije u Reykjaviku počinili niz djela ozbiljnog napada što rezultira onesposobljavanjem njihovih žrtava, kao i krivotvorenjem i drugim kaznenim djelima. U mjeri u kojoj se od podnositelja zahtjeva tražilo da utvrdi istinitost svojih izjava, on se, prema mišljenju Suda, suočio s nerazumnim, ako ne i nemogućim zadatkom.<sup>33</sup>

Članci su sadržavali, što zapravo nije bilo sporno, pitanje koje je ozbiljno zabrinulo javnost. Istina je da su oba članka formulirana posebno snažno. Međutim, uzimajući u obzir njihovu svrhu i utjecaj koji su zamišljeni da imaju, Sud smatra da se jezik koji se koristi ne može smatrati pretjeranim. Sud smatra

31 Bychawska – Siniarska, D., op.cit., str. 64.

32 Case of Thorgeir Thorgeirson v. Iceland, Application no. 13778/88, Judgment 25 June 1992.

33 Ibid, para.65.

da su osuđujuća presuda i kazna mogli obeshrabriti otvorenu raspravu o pitanjima od javnog interesa na osnovu čega je Sud zaključio da takvo miješanje nije bilo nužno u demokratskom društvu.

Kritici državnih službenika daje se šira zaštita od one upućene privatnim osobama, ali se pravi gradacija u odnosu na političare. U predmetu *Thoma protiv Luksemburga* <sup>34</sup> podnositelj zahtjeva tvrdio je da mu je povrijeđena sloboda izražavanja time što su domaće vlasti naredile da plati odštetu zbog izjave da su svi službenici Komisije za vodoprivredu i šumarstvo, osim jednog, podmitljivi. Pred Sudom je osporavao miješanje u slobodu izražavanja po sva tri osnova tvrdeći da takvo miješanje nije bilo propisano zakonom, nije imalo legitiman cilj niti je bilo nužno u demokratskom društvu. Sud je u obrazloženju presude naveo da su državni službenici koji djeluju u službenom svojstvu, poput političara, podložni širim granicama prihvatljive kritike od privatnih osoba. Međutim, ne može se reći da su državni službenici svjesno otvoreni za pomno ispitivanje svake svoje riječi i djela u onoj mjeri u kojoj to čine političari te bi ih se stoga trebalo tretirati ravnopravno s drugima kada je riječ o kritici njihovog ponašanja.<sup>35</sup> Nadalje, kao opće načelo, nužnost bilo kojeg ograničenja slobode izražavanja mora se uvjerljivo utvrditi. Doduše, na prvom je mjestu da nacionalne vlasti procijene postoji li hitna društvena potreba za ograničenjem i, donoseći svoju ocjenu, uživaju određenu slobodu procjene. U slučajevima koji se tiču tiska, nacionalna slobodna procjena ograničena je interesom demokratskog društva da osigura i održi slobodni tisak.<sup>36</sup> Iako je naveo gradaciju u odnosu na političare, Sud je našao povredu članka 10. Konvencije budući da se predmetno pitanje ticalo općeg interesa, a „kažnjavanje novinara zbog pomaganja u širenju izjava druge osobe ozbiljno bi otežalo doprinos tiska raspravi o pitanjima od javnog interesa i ne bi se trebalo predvidjeti ukoliko ne postoje posebno snažni razlozi za to.”<sup>37</sup>

Kada je u pitanju kritika upućena vladi, Sud je bio sklon pružiti zaštitu slobodi izražavanja ispred zaštite časti i ugleda vlade odnosno države. U predmetu *Castells protiv Španjolske* podnositelj predstavke, senator u španjolskom parlamentu ispred političke stranke koja podržava neovisnost Baskije, u jednom dnevnom listu objavio je članak u kojem je optužio Vladu da stoji iza ubojstava u Baskiji navodeći da vlast neće istraživati samu sebe. Kazneno odjeljenje Vrhovnog suda osudilo ga je na godinu dana zatvora i sporednu kaznu zabrane vršenja javne službe i bavljenja svojom profesijom u tom periodu. Ispitujući je li miješanje nužno u demokratskom društvu, Sud je naveo da sloboda tiska predstavlja jedno od osnovnih sredstava pomoću kojih se javnost upoznaje s idejama i stavovima političkih vođa i formira mišljenje o njima, dok političarima s druge strane omogućava da komentiraju pitanja od značaja za javno mnijenje i svakome mogućnost da se uključi u slobodnu političku debatu. Iako sloboda

34 Case of Thoma v. Luxembourg, Application no. 38432/97, Judgment 29 March 2001.

35 Ibid., para 47.

36 Ibid., para 48.

37 Case of Jersild v. Denmark, Application no. 15890/89, Judgment 23 September 1994, para. 35.

političke debate nije apsolutna i bez ikakvih ograničenja, granice dozvoljene kritike su šire kada je u pitanju Vlada, nego kada su u pitanju privatne osobe, ili čak političari.<sup>38</sup> Ovakav stav Suda od presudne je važnosti za razvoj demokracije u svakoj državi jer opozicija i tisak predstavljaju glavne stupove kontrole vlade kao donositelja najvažnijih političkih odluka. Nepostojanje opozicije dovodi u pitanje opstanak demokracije u nekoj državi, a cenzura opozicijskih političara jednaka je i nepostojanju opozicije.

### 3.4. Sloboda izražavanja u odnosu na sudstvo

Sudstvo uživa veći stupanj zaštite u odnosu na prethodno navedene kategorije političara i javnih službenika. Unatoč većem stupnju zaštite koja se pruža autoritetu i nepristranosti sudstva, „ono ipak ne funkcionira u vakuumu i pitanja o provođenju pravde mogu također biti dio javne rasprave.“<sup>39</sup>

Kao ogledni primjer prakse Suda u odnosu na sudstvo može se uzeti predmet *The Sunday Times protiv Ujedinjenog Kraljevstva*.<sup>40</sup> Između 1958. i 1961. Distillers Company proizvodilo je i prodavalo po licenci u Ujedinjenom Kraljevstvu lijekove koji sadrže sastojak koji je prvotno razvijen u Saveznoj Republici Njemačkoj i poznat je kao talidomid. Lijekovi su propisani kao sedativi, osobito budućim majkama. Godine 1961. brojne žene koje su uzimale lijek tijekom trudnoće rodile su djecu koja su patila od teških deformacija; s vremenom je bilo oko 450 takvih poroda. Proizvođači su povukli sve lijekove koji sadrže talidomid s britanskog tržišta u studenom iste godine. Sunday Times objavio je članak pod naslovom „Naša djeca iz Thalidomida: uzrok nacionalne sramote“ u kojem je analizirana visina predložene odštete u nagodbama koje je ponudilo društvo koje je proizvodilo sporne lijekove kvalificirajući ih kao „groteskno nerazmjerne pretrpljenim ozljedama“. U predmetnom članku Sunday Timesa najavljeno je da će u novom članku analizirati tragedija koja se dogodila primjenom spornog lijeka. Domaći sudovi zabranili su objavu budućeg članka s obrazloženjem da bi takva objava predstavljala nepoštivanje suda.

Sunday Times obratio se Sudu s tvrdnjom da im je povrijeđena sloboda izražavanja zajamčena člankom 10. Konvencije. Ispitujući okolnosti slučaja Sud je naveo da je predloženi članak Sunday Timesa predstavljen umjereno i nije iznio samo jednu stranu dokaza, iako je detaljno analizirao dokaze protiv Distillera, također je sažeo argumente u njihovu korist i zatvorio riječima: „Čini se da ne postoji uredan skup odgovora ...“. Prema mišljenju Suda, učinak članka, ako bi bio objavljen, stoga bi varirao od čitatelja do čitatelja. Sukladno tome, čak i do

---

38 Case of Castells v. Spain, Application no. 11798/85, Judgment 23 April 1992, para. 46.

39 Bychawska – Siniarska, D., op.cit., str.69.

40 Case of Sunday Times v. The United Kingdom, Application no. 6538/74, Judgment 6 November 1980.

te mjere da je članak mogao navesti neke čitatelje da stvore mišljenje o pitanju nemara, to ne bi imalo štetne posljedice za “autoritet sudstva”.<sup>41</sup>

Općenito je poznato da sudovi ne mogu raditi u vakuumu. Iako su mjesta za rješavanje sporova, to ne znači da ne može biti prethodne rasprave o sporovima negdje drugdje, bilo u specijaliziranim časopisima, u općem tisku ili u široj javnosti. Nadalje, iako masovni mediji ne smiju prekoračiti granice nametnute u interesu pravilnog provođenja pravde, oni su dužni davati informacije i ideje u vezi s pitanjima koja dolaze pred sudove, baš kao i u drugim područjima od javnog interesa. Ne samo da mediji imaju zadatak prenositi takve informacije i ideje: javnost također ima pravo na njihovo primanje.<sup>42</sup> Katastrofa talidomida bila je predmet nespornog javnog značaja. Postavilo se pitanje je li moćna tvrtka koja je plasirala lijek snosila pravnu ili moralnu odgovornost prema stotinama pojedinaca koji su doživjeli zastrašujuću osobnu tragediju ili su žrtve mogle zahtijevati ili se nadati obeštećenju samo od zajednice u cjelini; pokrenuta su temeljna pitanja koja se odnose na zaštitu i naknadu za ozljede proizašle iz znanstvenog razvoja i dovedeni su u pitanje mnogi aspekti postojećeg zakona o tim temama. Osim toga, obitelji pogođene ovom tragedijom imale su pravo biti informirane činjenicama ovog slučaja te bi bili lišeni svih pravnih i činjeničnih okolnosti ukoliko bi autoritet sudstva nadjačao slobodu izražavanja. Stoga je Sud zaključio da ovakvo miješanje nije odgovaralo društvenoj potrebi odnosno ograničenje slobode izražavanja nije bilo potrebno u demokratskom društvu da bi se očuvao autoritet sudstva.

Kada je u pitanju sloboda izražavanja odvjetnika prema sudovima, u predmetu *Nikula protiv Finske*<sup>43</sup> podnositeljica zahtjeva bila je odvjetnica koja je tvrdila da taktika tužitelja predstavlja zloupotrebu položaja i nezakonito iznošenje dokaza te povredu njegovih javnih dužnosti. Tužitelj je u privatnom postupku teretio podnositeljicu zahtjeva za klevetu zbog koje je i osuđena pred domaćim sudovima. Sud je ponovio da pravnim zastupnicima njihov poseban položaj, kao posrednika između javnosti i sudova, daje centralno mjesto u primjeni pravde. Štoviše, sudovi - jamci pravde, čija je uloga ključna u državi zasnovanoj na vladavini prava - moraju uživati povjerenje javnosti. Imajući u vidu ključnu ulogu pravnih zastupnika na ovom polju, opravdano je od njih očekivati da doprinesu odgovarajućoj primjeni pravde i da time održavaju javno povjerenje. Iako i pravni zastupnici sigurno imaju pravo na javni komentar primjene pravde, njihove kritike ne smiju prekoračiti izvjesne granice. U vezi sa tim, mora se voditi računa o potrebi da se uspostavi pravična ravnoteža između različitih interesa, koji uključuju pravo javnosti da primi obavještenja o pitanjima koja su posljedica sudskih presuda i da zahtjeva odgovarajuću primjenu pravde i dostojanstvo pravne profesije. Iako su neki od izraza bili neprimjereni, kritika podnositeljice zahtjeva bila je strogo ograničena na djelovanje T. kao tužioca u postupku protiv klijenta podnositelja predstavke, a nije bila usmjerena na opće profesionalne ili druge osobine T. U

41 Ibid, para. 63.

42 Ibid., para. 65.

43 Case of Nikula v. Finland, Application no. 31611/96, Judgment 21 March 2002.

kontekstu samog postupka T. je morao tolerirati vrlo ozbiljnu kritiku od strane podnositeljice u njenom svojstvu pravnog zastupnika obrane. Sud je, štoviše, primijetio da su tvrdnje podnositeljice bile ograničene na sudnicu, za razliku od kritika sudaca ili tužitelja iznesenih, na primjer, u medijima. Sud također nije mogao zaključiti da je kritiziranje tužitelja od strane podnositeljice, budući da je bilo procesnog karaktera, predstavljalo osobnu uvredu.

Sud je dalje naveo da opasnost od *ex post facto* preispitivanja kritike pravnog zastupnika druge strane u kaznenom postupku - što se bez sumnje mora smatrati da je javni tužitelj bio - je teško pomiriti s dužnošću pravnog zastupnika obrane da revnosno brani interese svog klijenta. Slijedi da prvenstveno sami pravni zastupnici, pod nadzorom suca, trebaju procijeniti relevantnost i korisnost tvrdnji u obrani, bez straha od moguće, makar i relativno lake, kaznene sankcije ili obveze da se plati nadoknada pretrpljene štete ili troškova postupka. Stoga samo u izuzetnim slučajevima ograničenje - čak i putem blage kaznene sankcije - slobode izražavanja pravnog zastupnika obrane može biti prihvaćeno kao nužno u demokratskom društvu.

U predmetu *De Haes i Gijssels protiv Belgije*<sup>44</sup> podnositelji zahtjeva bili su novinari koji su u pet članaka oštro kritizirali suce Apelacijskog suda u Antwerpenu jer su u brakorazvodnoj parnici djecu dodijelili ocu koji je bio notar. Oca su bivša supruga i njezini roditelji optužili za seksualno zlostavljanje, ali je istraga okončana bez podizanja optužnice. Kritizirani suci i tužitelj tužili su novinare i novinski list za klevetu. Domaći sudovi smatrali su da su dvojica novinara doveli do ozbiljne sumnje u nepristranost sudaca s natpisima da su suci namjerno pogrešno presudili zbog političkog odnosa s notarom.

Ispitujući je li miješanje u slobodu izražavanja bilo nužno u demokratskom društvu, Sud je istakao da je na tisku prenošenje informacija i ideja od javnog interesa. Ne samo da tisak ima zadatak prenositi takve informacije i ideje, javnost također ima pravo na njihovo primanje. To je posebno vrijedilo u ovom slučaju s obzirom na ozbiljnost optužbi koje su se ticale i sudbine male djece i funkcioniranja pravosudnog sustava u Antwerpenu. Štoviše, podnositelji zahtjeva su se s tim u vezi sasvim jasno izjasnili kada su u svom članku napisali: "Nije za novinare da uzurpiraju ulogu pravosuđa, ali u ovom nečuvenom slučaju nemoguće je i nezamislivo da mi trebamo šutjeti."<sup>45</sup> Sud je dalje naglasio da novinarska sloboda obuhvaća i moguće pribjegavanje stupnju pretjerivanja ili čak provociranja. Iako su komentari g. De Haesa i g. Gijsselsa bez sumnje bili ozbiljno kritični, ipak se čine proporcionalnim uznemirenju i ogorčenju izazvanim pitanjima navedenim u njihovim člancima. Što se tiče polemičnog, pa čak i agresivnog tona novinara, koji Sud ne bi smio prihvatiti, valja imati na umu da članak 10. štiti ne samo suštinu izraženih ideja i informacija, već i oblik u kojem oni se prenose. Sud smatra da, uzimajući u obzir ozbiljnost okolnosti slučaja i spornih pitanja, nije dokazana

---

44 Case of *De Haes and Gijssels v. Belgium*, Application no. 19983/92, Judgment 24 February 1997.

45 Ibid., para 39.

nužnost miješanja u ostvarivanje slobode izražavanja podnositelja zahtjeva te je stoga došlo do kršenja članka 10. Konvencije.

Razvidno je da je Sud u navedenim predmetima bio sklon pružiti zaštitu slobodi izražavanja, pa čak i kad takvo izražavanje obuhvaća pretjerivanje, provociranje ili oblik koji je uznemiravajući i šokirajući. Neovisno i efikasno pravosuđe od posebnog je značaja za uspostavu demokracije u državama tranzicije. Stoga, kontrola rada pravosuđa od strane različitih aktera, a posebice novinara, ima nezamjenjivu ulogu u napretku na viši stupanj ozbiljenja demokracije. „Domaći sudovi moraju odmjeriti vrijednosti i interese koji su dovedeni u pitanje u predmetima u kojima se kritiziraju suci i drugi sudski akteri. Sud mora uspostaviti ravnotežu između časti suca i slobode tiska da izvještava o pitanjima od javnog interesa i da odluči što je prioritet u demokratskom društvu. Naravno, kada je kritiziranje prvenstveno usmjereno na vrijeđanje ili klevetanje pripadnika pravosuđa, a da pri tom ne doprinosi javnoj raspravi o provođenju pravde, zaštita koja se daje slobodi izražavanja može biti uža.“<sup>46</sup>

#### **3.4.1. Predmet Simić protiv Bosne i Hercegovine**

U predmetu *Simić protiv Bosne i Hercegovine* <sup>47</sup> podnositelj zahtjeva bio je bivši sudac Ustavnog suda Bosne i Hercegovine. Prije nego što je postao sudac, podnositelj zahtjeva bio je član političke stranke Savez nezavisnih socijaldemokrata i član Narodne skupštine Republike Srpske. U jednom pismu podnositelj zahtjeva obratio se predsjedniku SNSD-a sljedećim riječima: „Uostalom, uvijek Ti stojim na raspolaganju ali u frci i trci koja Te okružuje bojim se da malo koristiš moje iskustvo i mogućnosti, a moj stav nije da Ti se namećem, jer sam svjestan u kakvim problemima bitišeš...“<sup>48</sup> Nadalje, podnositelj zahtjeva u jednom lokalnom časopisu dao je intervju navodeći da će podijeliti, kada za to dođe vrijeme, sva saznanja do kojih je došao za vrijeme svog mandata, a koja mogu ozbiljno kompromitirati rad Ustavnog suda i sudaca, a i pojedinih visokih političara. U drugom intervjuu istim novinama naveo je da će pojasniti tko i na koji način radi u Ustavnom sudu Bosne i Hercegovine i koliko se kriminal ugniježdio u najvišu pravosudnu instituciju jedne države. Ustavni sud optužio je za korupciju te za uplitanje kriminala i politike u rad Ustavnog suda.

Ustavni sud je na izvanrednoj plenarnoj sjednici jednoglasno utvrdio da je aplikant prekršio pravilo 94. (2) Pravila suda jer je svjesno narušio ugled Ustavnog suda, kao i ugled sudaca, te je odlučio razriješiti dužnosti. U svojoj odluci Ustavni sud je naveo da u skladu s ustavnopravnim načelom vladavine prava, mora biti neovisno i nepristrano ustavno tijelo. To se, u načelu, prije svega podrazumijeva u odnosu na izvršnu vlast. Neovisnost i nepristranost Ustavnog suda pretpostavlja da su suci Ustavnog suda slobodni, da ne moraju polagati račun bilo kome, kao i da nisu vezani bilo čijim uputama. Štoviše, za suce Ustavnog suda je nužno ne

<sup>46</sup> Bychawska – Siniarska, D., op.cit., str.72.

<sup>47</sup> Simić protiv Bosne i Hercegovine, Aplikacija br. 75255/10, Odluka 15.11.2016.

<sup>48</sup> Ibid., para. 6.

samo da su zaista neovisni već i da tako djeluju, što podliježe objektivnom testu. Ustavni sud naglasio je da je sloboda izražavanja izuzetno bitna za demokraciju i demokratske procese u društvu. Država mora obratiti posebnu pažnju na ovu slobodu. Za članak 10. Europske konvencije karakteristično je da štiti izražavanje koje nosi rizik ugrožavanja, ili zaista ugrožava interese drugih. Ovaj članak štiti ne samo informacije i ideje koje su primljene pozitivno, ili se smatraju bezopasnim, ili prema njima nema stava, već i one koje vrijeđaju, šokiraju ili uznemiravaju, a to je ono što zahtijeva tolerantnost i pluralizam bez kojih nema demokratskog društva. Ustavni sud je dalje naglasio da sloboda izražavanja nije apsolutna. Naprotiv, u demokratskim i pravnim državama gotovo nijedno ljudsko pravo i sloboda, ma koliko bili primarni ili značajni, nisu i ne mogu biti apsolutni i neograničeni. Ustavni sud smatra da sankcija razrješenja suca s funkcije suca Ustavnog suda može biti opravdana mjera nepoštivanja ograničenja slobode izražavanja.

Gospodin Simić obratio se Europskom sudu za ljudska prava tvrdeći, između ostalog, da mu je povrijeđena sloboda izražavanja iz članka 10. Konvencije. U obrazloženju presude Sud ponavlja da se članak 10. također primjenjuje i u odnosu na radno mjesto, tako da državni službenici uživaju pravo na slobodu izražavanja, ali navodi da ima u vidu da su zaposlenici dužni biti lojalni, suzdržani i diskretni u odnosu na poslodavca. Ovo je posebno slučaj kada je riječ o državnim službenicima budući da sama priroda državne službe zahtijeva da se državni službenik obveže na lojalnost i diskreciju. Sud ponavlja da pitanja o radu pravosudnog sustava predstavljaju pitanja od javnog interesa, a debata o njima uživa zaštitu članka 10. Međutim, Sud je u brojnim prilikama naglasio posebnu društvenu ulogu pravosuđa, koje kao garant pravne zaštite, a koja predstavlja temeljnu vrijednost u državi zasnovanoj na vladavini prava, mora uživati povjerenje javnosti da bi bilo uspješno u vršenju svoje dužnosti. Stoga se može pokazati neophodnim da se to povjerenje zaštiti od, u biti, neosnovanih destruktivnih napada, posebno s obzirom na činjenicu da su suci koje su predmet kritika obvezani na diskreciju koja ih sprječava da odgovore na njih. Sud je, dalje, naveo da su javni službenici koji služe u pravosuđu dužni pokazati suzdržanost u ostvarivanju svoje slobode izražavanja u svim slučajevima kada autoritet i nepristranost pravosuđa mogu biti dovedeni u pitanje.

Ispitujući tvrdnje podnositelja zahtjeva da mu je povrijeđena sloboda izražavanja, Sud je naveo da je podnositelj razriješen dužnosti zbog nanošenja štete ugledu Ustavnog suda i ugledu suca, čime je propustio ispuniti svoju obvezu. Ustavni sud je ispitao podnositeljevu pritužbu prema članku 10. i donio detaljnu i dobro obrazloženu odluku. Njeno obrazloženje adekvatno potkrepljuje zaključak da su podnositeljevi postupci ozbiljno ugrozili autoritet Ustavnog suda i povjerenje javnosti u pravosuđe u cjelini. Zbog navedenog, Sud je smatrao da nema pokazatelja da je došlo do povrede članka 10. Konvencije te da je pritužba očigledno neosnovana zbog čega ju je odbacio kao nedopuštenu.

#### 4. Zaključak

Sloboda izražavanja kao ljudsko pravo predstavlja *conditio sine qua non* demokracije u nekom društvu. Iako je relativna s obzirom na mogućnost ograničavanja u određenim okolnostima, demokratski standardi ne trpe nerazmjerno, nepotrebno i arbitrarno ograničavanje slobode izražavanja. Predmetna sloboda obuhvaća slobodu izražavanja, primanja i prenošenja ideja bez cenzure i nerazmjernih ograničenja. Preširoko tumačenje legitimnih ciljeva, a posebno standarda nužno u demokratskom društvu kao mogućeg elementa ograničenja, slobodu izražavanja može pretvoriti u iluzorno pravo.

Europski sud za ljudska prava u brojnim predmetima pokazao se zaštitnikom slobode izražavanja i svih prednosti koje ona pruža za demokraciju i pluralno društvo. Ovom slobodom štite se i informacije koje šokiraju, informacije koje se ne primaju blagonaklono od onoga/onih na koga/koje se odnose. Uloga medija i slobodnog tiska nezamjenjiv je kontrolni instrument protiv uzurpacije vlasti koja bi vodila rušenju demokracije u nekom društvu. Autori su u radu nastojali, prikazom pojedinačnih slučajeva, prikazati stavove Suda i ukazati na gradaciju zaštite slobode izražavanja ovisno o adresatu. Političari i visoki državni dužnosnici dužni su trpjeti šire granice slobode izražavanja zbog prirode posla koji obavljaju. Svaka cenzura kritike postupaka navedenih kategorija osoba nužno bi pokazivala antidemokratske intencije onih koji provode takva ograničavanja.

*Vis-à-vis* demokratskog kapaciteta slobode izražavanja treba istaknuti da demokracija podrazumijeva, pored postojanja i konzumiranja prava, u jednakoj, ako ne i većoj mjeri, razumno korištenje prava i poštivanje propisanih ograničenja. Svako pravo podrazumijeva i obvezu, makar to bila obveza razumnog ostvarivanja prava i sloboda. Sud nije pružao zaštitu slobodi izražavanja u predmetima koji su predstavljali zlouporabu slobode izražavanja. Predmet Simić protiv Bosne i Hercegovine dobar je primjer standarda koje primjenjuje Sud. Iako je Sud u svojoj praksi bio sklon pružiti široki obujam zaštite slobodi izražavanja, ipak je razvidno da se zaštita ne može pružiti u svakom slučaju, posebno kada sloboda izražavanja poprima destruktivne konotacije.. Unatoč velikom značaju slobode izražavanja za demokratske procese i stanje demokracije općenito, upravo demokratski karakter države i prava ne može dopustiti da se sloboda izražavanja vrši neograničeno, nego da i predmetna sloboda podliježe Konvencijom propisanim ograničenjima.

#### LITERATURA:

##### KNJIGE:

1. Bychawska – Siniarska, D., Protecting the Right to Freedom of Expression under the European Convention on Human Rights, Council of Europe, 2017.
2. Hrženjak, J., Međunarodni i europski dokumenti o ljudskim pravima – Čovjek

- i njegove slobode u pravnoj državi, Informator, Zagreb, 1992.
3. Kazazić, V., Nadaždin Defterdarević M., Kotlo, R., Ljudska prava – praktikum, Centar za ljudska prava Mostar, Mostar, 2009.
  4. Miljko, Z., Ustavno uređenje BiH, Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb, 2006.
  5. Omejec, J., Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda u praksi Europskog suda za ljudska prava – Strasbourški aquis, Novi informator, Zagreb, 2014.
  6. Van Dijk, P., Van Hoof, G.J.H., Teorija i praksa Europske konvencije o ljudskim pravima, Muller, Sarajevo, 2001.

### **SUDSKA PRAKSA**

1. Affaire Sanocki c. Pologne, Requête no 28949/03, Arrêt 17 juillet 2007
2. Case of Castells v. Spain, Application no. 11798/85, Judgment 23 April 1992
3. Case of De Haes and Gijssels v. Belgium, Application no. 19983/92, Judgment 24 February 1997
4. Case of Handyside v. The United Kingdom, Application no. 5493/72, Judgment 7 December 1976
5. Case of Jersild v. Denmark, Application no. 15890/89, Judgment 23 September 1994
6. Case of Lingens v. Austria, Application no. 9815/82, Judgment 8 July 1986
7. Case of Nikula v. Finland, Application no. 31611/96, Judgment 21 March 2002
8. Case of Österreichische Vereinigung zur Erhaltung, Stärkung und Schaffung v. Austria, Application no. 39534/07, Judgment 28 November 2013
9. Case of Otegi Mondragon v. Spain, Application no. 2034/07, Judgment 15 March 2011
10. Case of Sunday Times v. The United Kingdom, Application no. 6538/74, Judgment 6 November 1980
11. Case of Sunday Times vs. The United Kingdom, Application no. 6538/74, Judgment 26 April 1979
12. Case of Thoma v. Luxembourg, Application no. 38432/97, Judgment 29 March 2001
13. Case of Thorgeirson v. Iceland, Application no. 13778/88, Judgment 25 June 1992
14. Case of von Hannover vs. Germany, Application no. 59320/00, Judgment 24 June 2004
15. Simić protiv Bosne i Hercegovine, Aplikacija br. 75255/10, Odluka 15.11.2016.

### **PRAVNI PROPISI:**

1. Europska konvencije o ljudskim pravima i temeljnim slobodama, dostupno na: [https://advokat-prnjavorac.com/zakoni/Europska\\_konvencija\\_o\\_ljudskim\\_pravima.pdf](https://advokat-prnjavorac.com/zakoni/Europska_konvencija_o_ljudskim_pravima.pdf) (5.11.2021.)

2. Ustav Bosne i Hercegovine
3. Zakon o komunikacijama Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik BiH“, broj 33/02, 31/03, 75/06, 32/10, 98/12)
4. Zakon o slobodi pristupa informacijama u Bosni i Hercegovini („Službeni glasnik BiH“, broj 28/00, 45/06, 102/09, 62/11, 100/13)
5. Zakon o slobodi pristupa informacijama u Federaciji Bosne i Hercegovine („Službene novine FBiH, broj 32/01, 48/11)
6. Zakon o slobodi pristupa informacijama u Republici Srpskoj („Službeni glasnik Republike Srpske“, broj 20/01)
7. Zakon o zaštiti od klevete Brčko Distrikta BiH ( „Službeni glasnik BD BiH“, br. 14/03)
8. Zakon o zaštiti od klevete FBiH („Službene novine FBiH“, br. 19/03,73/05)
9. Zakon o zaštiti od klevete Republike Srpske („Službeni glasnik Republike Srpske“, broj 37/01)
10. Zakon o zaštiti osoba koje prijavljuju korupciju („Službeni glasnik RS“, br. 62/2017).
11. Zakon o zaštiti osoba koje prijavljuju korupciju u institucijama Bosne i Hercegovine (Službeni glasnik BiH, br. 100/13)

#### **INTERNET IZVORI:**

1. Mišljenje Komisije o zahtjevu Bosne i Hercegovine za članstvo u Europskoj uniji, dostupno na: <https://europa.ba/wp-content/uploads/2019/06/Misljenje-Komisije-o-zahtjevu-Bosne-i-Hercegovina-za-%C4%8Dlanstvo-u-Evropskoj-uniji.pdf> (5.11.2021.)

**Rebeka Kotlo, Ph.D., associate professor**

Faculty of Law, Dzemal Bijedic University of Mostar

**Ivan Tomić, Ph.M., assistant**

Faculty of Law, University of Mostar

## **FREEDOM OF EXPRESSION AND DEMOCRACY**

**Summary:** In this article, the authors analyze freedom of expression as one of the fundamental human freedoms and the importance of this freedom for the democratic development of the society and the state. Since the authors analyze freedom of expression in relation to democracy, the paper will present the case law of the European Court of Human Rights in relation to politicians and public officials, but will also point out the limits of freedom of expression in relation to the authority and independence of the judiciary. After analyzing the cases before the European Court of Human Rights, the authors concluded that the Court gave decisive importance to freedom of expression, giving priority to this freedom even when it encompasses ideas and information that offend and shock, as well as the form in which they are transmitted. In conclusion, the authors state that freedom of expression has such an important place in society that its denial would call into question the existence of the democracy itself.

**Keywords:** freedom of expression, democracy, European Court of Human Rights, politicians, public officials, authority and impartiality of the court